

ALS TOERIST IN EIGEN STAD

WANDELING

2

Het stationsgebied
en DOMUSDELA

EINDHOVEN
 in Beeld

VOORWOORD

‘Als toerist in eigen stad’ wil laten zien dat er in het centrum van onze stad gedurende de afgelopen twintig jaar heel veel veranderd is in de openbare ruimte. Allerlei bouwactiviteiten en bouwplannen hebben elkaar in rap tempo opgevolgd. Enerzijds staan er nu nieuwe gebouwen op plekken die twintig jaar geleden nog leeg waren. Anderzijds zijn veel bestaande gebouwen in diezelfde periode ‘herontwikkeld’: ze zijn verbouwd om een nieuwe functie te krijgen.

Eindhoven in Beeld heeft een inventarisatie gemaakt van deze veranderingen. De meest interessante ‘veranderplekken’ zijn opgenomen in een lijst. Op basis daarvan zijn er vijf wandelingen samengesteld, ieder van ongeveer één uur. Iedere wandeling voert door een deel van het centrum. Het bijbehorende wandelboekje vertelt over de veranderingen op de verschillende beschreven plekken. Foto’s uit het archief van Eindhoven in Beeld laten zien hoe het er ooit was. Speciaal voor deze wandelingen zijn veel nieuwe foto’s gemaakt.

Wij hopen dat veel Eindhovenaren aan de wandel gaan, met het boekje in de hand, als toerist in eigen stad.

Eindhoven, 1 januari 2024

De vrijwilligers van de Stichting Eindhoven in Beeld

*Alle boekjes zijn af te halen bij Eindhoven in Beeld
voor € 2,50 per stuk.*

Per set van vijf zijn de kosten € 10,-.

Openingstijden:

Elke werkdag van 11 tot 16 uur.

Het is ook mogelijk de boekjes te downloaden via onze website.

*Mocht u geen toegang krijgen via de QR-
code:*

*[www.eindhoveninbeeld-expo.nl/
stadswandeling/](http://www.eindhoveninbeeld-expo.nl/stadswandeling/)*

ALS TOERIST IN EIGEN STAD

We komen allemaal wel eens in het centrum. De een wat vaker dan de ander. Om er te winkelen, op weg naar het station of het stadhuis, op zoek naar een café of een terras. Daarbij nemen we meestal niet de tijd om te kijken naar veranderingen in het straatbeeld. Waarom zouden we ook: een straat verandert niet van de ene op de andere dag.

Maar het is zoals bij iemand die we dagelijks zien: van dag tot dag verandert er niet zoveel. Pas als we zo iemand langere tijd niet gezien hebben, merken we ineens dat hij/zij toch wel veranderd is. Laten we ons eens voorstellen dat we niet als vaste bezoeker door het centrum lopen, maar als een toerist. Zo'n toerist kijkt anders om zich heen. Laten we ons eens voorstellen dat deze toerist hier twintig jaar geleden voor het laatst rondgelopen heeft. Hij/zij zou verbaasd rondkijken naar alle veranderingen: bijvoorbeeld in de Nieuwe Emmasingel of in de Smalle Haven.

Vijf wandelroutes willen de 'toerist' hierbij helpen. Elke wandeling is beschreven in een boekje. Ieder boekje bevat een plattegrond met de route, en natuurlijk foto's van en verhalen over al die veranderingen.

De vijf wandelingen zijn:

- 1 De binnenstad
- 2 Het stationsgebied en DOMUSDELA
- 3 De Smalle Haven en de Stratumsedijk
- 4 De Bergen
- 5 Het Emmasingelkwadrant

Alle wandelingen beginnen op het voorplein van de Catharina-kerk.

De tekst in de wandelboekjes bevat veranderingen in het straatbeeld tot 1 januari 2024.

Per wandeling is een routeboekje beschikbaar met beschrijvingen en foto's van ieder van de stops onderweg.

De route van deze wandeling staat op de laatste pagina van dit boekje.

Vanaf het voorplein van de kerk lopen we in de richting van Dynamo en via de Ten Hagestraat naar het kruispunt met de Vestedijk.

*Deze plattegrond is bedoeld als overzicht.
De wandelroute staat op de laatste pagina.*

Foto EIB 28273: Fantasietekening van het kasteel van Eindhoven.

Het winkelcentrum 'Heuvel' is destijds (1992) met een grote boog om villa Ravensdonck gebouwd, op de hoek van de Ten Hagestraat en de Vestdijk. Dat stukje grond is onaantastbaar omdat hier tussen 1420 en 1676 het kasteel van Eindhoven gestaan heeft. Daar is bovengronds al heel lang niets meer van te zien. Bij opgravingen in 1992 worden o.a. restanten van een oude muur en een waterput gevonden. Sinds 2019 staat er op die plek een stuk namaak-kasteelmuur en een opgemetselde waterput. Zo is een onderdeel van de vroege geschiedenis van de stad zichtbaar gemaakt. Overigens zou een bordje met wat uitleg kunnen helpen.

Foto EiB 54679 (): De opgemetselde waterput bij Ravensdonck.*

In 2019 zijn vlakbij ook restanten gevonden van loodzware funderingsmuren. Misschien stond hier ooit een stevig poortgebouw of een geweldige verdedigingstoren. Mogelijk leidt deze vondst tot nader onderzoek en naar meer zichtbaarheid van dit stukje oude Eindhovense geschiedenis.

Scan de QR-code voor een korte film over de opgravingen op deze plek:

We slaan linksaf en lopen over de Vestdijk in de richting van het station tot aan de uitgang van het winkelcentrum Heuvel aan onze linkerhand.

Foto EiB 3194: De Vestdijk met links het pand 'Ravensdonck' (1929).

Dit stuk van de Vestdijk haalt tussen 2016 en 2020 regelmatig de krant. Grote betonblokken op het kruispunt met de Ten Hagestraat vormen gedurende meer dan een jaar een tijdelijke knip in de Vestdijk. Het is de bedoeling om de Vestdijk te veranderen in een groene boulevard, waar doorgaand autoverkeer niet meer mogelijk is. De luchtkwaliteit, die hier na onderzoek onverantwoord slecht blijkt te zijn, moet immers nodig verbeterd worden. De beoogde knip zorgt voor veel discussie. Automobilisten ergeren zich, sommigen negeren alle verbodsborden. Uiteindelijk blijft doorgaand autoverkeer in de zuid-noordrichting toch mogelijk.

Foto EiB 51247: Het nieuwe uiterlijk van de Vestdijk.

Niet alleen het straatprofiel verandert, ook ondergronds wordt gewerkt. Onder het nieuwe brede fietspad komt een grote waterberging, noodzakelijk vanwege de steeds heftiger regenbuien. Bij al dat graafwerk worden op twee plaatsen restanten gevonden van bruggen die vroeger over de hier aanwezige stadsgracht gelegen hebben. Mede door deze onverwachte vondsten kost de hele ombouw meer tijd en flink meer geld. Maar als de nieuwe groene boulevard in 2020 geopend wordt is er vooral sprake van trots en tevredenheid. De vroegere asfaltvlakte is veranderd in een breed tweezijdig fietspad, een aparte busbaan en één 30-km-rijstrook voor het zuid-noordverkeer met ertussen de nodige groenstroken.

Onbedoeld lijkt dit profiel op de situatie van een eeuw geleden. In 1920 lag de stadsgracht op de plek van het dubbele fietspad (met daaronder de waterberging), was er ook sprake van het nodige groen en slechts een smalle ruimte voor het verkeer. Het groen moet de komende jaren nog wat meer volume krijgen.

Bij de ingang/uitgang van de Heuvel steken we hier de Vestdijk over in de richting van het VDMA-terrein aan de overkant.

3 HET VDMA-TERREIN

Foto EiB 29286: De zusterflat in 1958, met eronder het benzinestation.

Aan deze zijde van de Vestdijk zien we een oud appartementencomplex (de 'zusterflat') met erachter een open binnenplaats. Ondanks het bordje 'Verboden toegang' rechtsboven de onderdoorgang zijn we hier van harte welkom: "Fijn dat je er bent". Recht vooruit staat in een vitrine een maquette van de toekomstige bebouwing van dit gebied. Deze plek draagt de naam 'Van der Meulen-Ansems terrein' (= VDMA-terrein), ter herinnering aan het garagebedrijf dat hier tussen 1916 en 1997 gevestigd was. Boven het voormalige benzinestation aan de Vestdijk wordt in 1959 de zusterflat gebouwd voor de verpleegsters van het Binnenziekenhuis. Vanaf de Vestdijk loopt het VDMA-terrein helemaal door

*Afbeelding VDMA-project, gezien vanaf de kant van de Tramstraat.
Bron: being.nl/projects/vdma.*

tot aan de achtertuinen van de huizen aan de Tramstraat: een enorme oppervlakte. In de meest recente versie van de plannen blijven zowel de oude luciferfabriek als de zusterflat behouden. Er komen twee grote woontorens over de zusterflat heen voor 500 woningen. Tussen de bebouwing erachter is een 'stadsbos' getekend. Niet zomaar een plantsoentje maar een echt bos met een boswachter! In 2023 is nog niet bekend wanneer de bouw zal beginnen.

We lopen terug naar de Vestdijk en daar nog een stukje naar rechts, richting het station, tot aan de Raiffeisenstraat.

Op de hoek Vestdijk/Raiffeisenstraat, is een andere woontoren gepland: 'De Nieuwe Eindhoven'. Op het huidige kleine parkeerterrein komt een toren van 75 meter. Het gebouw komt op een betonnen voet te staan. In de afbeelding op pagina 13 geeft de witte verticale balk rechts de positie van 'De Nieuwe Eindhoven' aan.

We steken de Vestdijk opnieuw over en lopen aan die kant weer terug naar de ingang van de Heuvel. Hier naar binnen en rechtdoor tot aan het ronde binnenplein.

Foto EiB 10278 (detail): De bouw van het winkelcentrum Heuvelgalerie (1990).

In 2015 is binnen in het winkelcentrum een grote verbouwing afgerond, waarbij o.a. het ronde gat onder de grote koepel dichtgemaakt is. Roltrappen nodigen het winkelende publiek nu naar boven. Daar heeft immers altijd het probleem van het winkelcentrum gelegen. Er kwamen te weinig kopers op de eerste verdieping, waardoor daar steeds winkelruimtes leegstonden. Ook op de begane grond is in 2013 sprake van dalende bezoekersaantallen, terwijl er vijf jaar eerder nog heel positieve geluiden klonken. Bij vertrek van een oude huurder stonden er toen tientallen geïnteresseerden in de rij. Hoe snel kan het verkeren!

Foto EiB 53408 (): De ingang van de Heuvel.*

Dus wordt in 2013 de noodklok geluid: de uitstraling is gedateerd, er moet nieuw elan komen, d.w.z. vestigingen van gerenommeerde internationale ketens. Bij de voltooiing van de renovatie zijn klanten en winkeliers tevreden, maar sommigen vrezen dat deze vernieuwing ook weer snel zijn aantrekkingskracht zal verliezen. En dat gebeurt. Ook na 2015 blijven de bezoekersaantallen dalen.

Op het binnenplein rechtdoor tot aan de ingang van de concertzaal 'Het Muziekgebouw'.

Foto EiB 3243: Het Muziekcentrum als onderdeel van de Heuvelgalerie.

Ook een andere bewoner van de Heuvel besluit in 2015 te verbouwen. Het Muziekcentrum wil meer openheid naar buiten en meer sfeer in de foyers. De naam verandert in Muziekgebouw, er komt een enorme glazen gevel en er hangen lichtgevende plafonds in de foyers. De kern van de muziektempel blijft onveranderd: de prima akoestiek in de zalen en de hoge kwaliteit van het muziekprogramma. Toch vecht deze cultuurtempel al jaren tegen de financiële problemen. Vooral de huurlasten zijn enorm en extra investeringen/subsidies zijn niet te vinden.

Kortom: het winkelcentrum en het Muziekgebouw hebben allebei een probleem. Voeg daarbij het feit dat ook de andere muziekinstelling, de Effenaar, jaarlijks een stevig exploitatietekort heeft.

Foto EIB 53398 (): De vernieuwde entree van het Muziekgebouw.*

Dus presenteert architect Winy Maas in 2021 een spectaculair plan. Het winkelcentrum moet compleet anders worden: de inpandige gangen worden open straten en er komt volop groen in de daktuinen. En hij tekent een 'Muziekberg', waar zalen van de Effenaar boven op die van het Muziekgebouw gestapeld worden. Natuurlijk bevat het plan ook enkele hoge woontorens, want alleen op die manier is het geheel financieel mogelijk. Er klinkt de nodige kritiek waarbij regelmatig de term 'megalomaan' valt. En ja, stapelen is niet altijd het ei van Columbus ... Dezelfde architect had ook al een soort stapelplan bedacht voor de Catharinakerk. In 2021 is dit alles nog in het stadium van een schets.

Voorlangs de ingang van het Muziekgebouw lopen we naar de Markt. Op de Markt rechtsaf.

6 DE MARKT

Foto EiB 52560: De gevels aan de Markt waar nu het winkelcentrum Heuvel gebouwd is.

Aan de kant van het winkelcentrum Heuvel zijn drie oude gevels bewaard gebleven. Zij worden opgenomen in de nieuwbouw nadat plannen van eind jaren '80 voor een complete sloop na stevige kritiek afgeblazen waren. Een van die panden is 'De Vooruitgang', gebouwd in 1890 als woonhuis voor de familie De Block (van de sigarenfabriek Mignot & De Block). Al vóór de Tweede Wereldoorlog was het een danszaal en genoot daarna bekend-

Foto EiB 19106: De drie oude gevels opgenomen in de nieuwe gevelwand.

heid als 'Carlton'. In 2013 is dit pand van binnen vrijwel volledig verwoest door brand. Na vervanging van grote delen van de constructie vindt een jaar later de heropening plaats. Dus eigenlijk is hier sprake van nieuwbouw, met uitzondering van de voorgevel. De drie oude panden passen prima in de gevelwand die verder bestaat uit nieuwbouw. De kritiek op sloopplannen van eind jaren '80 heeft geleid tot een mooie combinatie van oud en nieuw.

We lopen over de Markt naar de Hermanus Boexstraat.

7 HERMANUS BOEXSTRAAT

In de Demer zijn alle winkelpanden na de oorlog herbouwd door de individuele eigenaren. In de Hermanus Boexstraat moest dat anders: geen "kleinstedelijk gepruts" (citaat Eindhovens Dagblad) maar "op moderne leest", geïnspireerd door de Rotterdamse Lijnbaan. Ondanks deze verschillen bij de bouw gebeurt er vervol-

Foto EIB 31552: De Hermanus Boexstraat in 1963.

gens in beide straten precies hetzelfde: de zelfstandige winkeliers verdwijnen beetje bij beetje. Ze worden vervangen door filialen van grote ketens. De oorspronkelijke winkeliers woonden boven hun zaak, maar met de komst van de filialen ontstaat leegstand op de bovenverdiepingen. Tussen 2000 en 2020 neemt de aanwezigheid van grote ketens steeds verder toe. In de Hermanus Boexstraat was Stufkens, naast Werrelman, ooit de enige zelfstandige opticien. Nu gedragen vier opticienketens zich als prijsvechters om hun klanten te trekken. Recent nog vestigde zich een filiaal van Primark op de kop van de straat, die ooit te boek stond als de chicste winkelstraat van de stad.

Beide straten veranderen ook op een andere manier van karakter: in 1966 wordt de auto verbannen en ontstaat er zo een voetgangersgebied. In 2020 wordt volop gewerkt aan de vergroening van de Hermanus Boexstraat, vooruitlopend op de nieuwe bestrating.

Foto EiB 53397 (): De Hermanus Boexstraat met grote bomen.*

*We lopen de Hermanus Boexstraat uit en via het 18
Septemberplein naar de fietsenstalling naast het station.*

Foto EiB 29366: Het busstation bij het 18 Septemberplein in 1964.

De omgeving van het station ondergaat grote veranderingen. Al in 2000 staan er plaatjes in de krant met een verdiept voetgangersgebied rondom het station. In 2006 blijken de ambities nog wat groter: plannen voor een complete make-over van het hele gebied met aan de noordkant een ‘verzonken’ Fellenoord en rond het station een aantal woontorens. De feitelijke veranderingen beginnen bij het voormalige postkantoor op de hoek van het Stationsplein. De post vertrekt maar het gebouw staat nog jaren leeg voordat het in 2014 gesloopt wordt. Zo vergaat het veel plannen voor dit gebied: het tempo van dit soort projecten wordt sterk bepaald door de markt.

In 2017 verschijnen de eerste schetsen van drie enorme woontorens die op het parkeerterrein achter het voormalige VVV-kantoor gaan verrijzen. Dit plan heet ‘District-E’. Vanaf het begin kent het

Afbeelding District-E, bron: www.amvest.nl/projecten/district-e/.

zowel voor- als tegenstanders. “Hoogbouw is de enige optie voor Eindhoven”: tegenover “Luie architecten kiezen voor bouw woon-torens”. De kantorenmarkt wil wel: “Er is steeds meer behoefte aan hoogwaardige kantoren dicht bij grote treinstations”. In 2020 aarzelt de gemeenteraad nog over het bestemmingsplan, maar in 2021 valt het besluit:

‘District-E’ gaat gebouwd worden, zij het dat de torens niet zo hoog worden

Scan deze QR-code voor een korte film over de plannen ‘District-E’:

als in de oorspronkelijke plannen: 140, 110 en 75 meter in plaats van 170, 110 en 90 meter. Hoger bouwen zou te duur worden.

We lopen naar een plek tussen de ingang van het station en de taxistandplaats. We zien (met de rug naar het station staand) aan de linkerkant het gebied dat nu ‘Lichthoven’ genoemd wordt.

Foto EiB 16800: Het postkantoor dat gesloopt is om plaats te maken voor het Student Hotel (nu The Social Hub).

De herontwikkeling van dit gebied vanaf het Student Hotel (nu The Social Hub) tot aan het Dommeltunneltje blijkt een langdurig proces. Hier is 'Lichthoven' gepland: een hoge toren op de plaats van het postkantoor en erachter kantoren langs het spoor en appartementen aan de Stationsweg. In 2015 start de bouw van de toren: het Student Hotel is bestemd voor (vooral buitenlandse) studenten en tijdelijk verblijvende expats. Voor de rest van de bebouwing van het gebied geldt: "realiseren bij marktvraag". In deze jaren is er sprake van economische tegenspoed.

Foto EiB 53403 (): The Social Hub.*

Maar het Student Hotel wordt vlot gebouwd. De Van Abbe Stichting vindt de uitstraling “weinig ambitieus”, de eigenaar noemt het een “tastbaar warm gebouw”. Tot op heden (2024) is het de enige gerealiseerde hoogbouw in het stationsgebied ten zuiden van het spoor.

We draaien ons naar de voorkant van het station.

Foto EIB 21989: Het station in 1956, toen de laatste bouwactiviteiten verricht werden.

In 2006 bestaat het Eindhovense station 50 jaar. De architect zou bij het ontwerpen van dit gebouw geïnspireerd zijn door een recent model transistorradio van Philips. Maar de Canon van Eindhoven vermeldt terecht dat het betreffende radiotoestel in 1956 nog niet bestond! Maar ook al is het niet afgeleid van een radio, ook na 50 jaar staat de voorgevel van het station nog steeds als een huis. Binnen was het inmiddels wel wat krap geworden voor de steeds toenemende stroom reizigers. De tunnel naar de sporen moest hoognodig verbreed worden. Maar die is samen met de hal en de perronoverkapping tot rijksmonument verklaard. Daarom ontstaat in 2009 het plan voor een nieuwe tunnel, naast de oude. In 2012 start de bouw: steeds worden enkele sporen opgebroken

Foto EiB 53404 (): De vernieuwde 'oude stationstunnel'.*

om een nieuw stukje tunnel te kunnen bouwen. De werkzaamheden verlopen volgens planning, zelfs als er in 2013 een megahijskraan breekt en op de sporen valt. In 2015 gaat de nieuwe tunnel open.

De oude tunnel wordt afgesloten om als monument gerestaureerd te worden. De oorspronkelijke mozaïekvloer wordt opnieuw gemaakt en er komt een lichtkunstwerk tegen de muur: 'Space' van Daan Roosegaarde. De oude tunnel krijgt zo een verblijfskarakter. Daarna wordt ook de stationshal zoveel mogelijk teruggebracht in de oorspronkelijke staat van 1956. Al voor de officiële opening begint een volgende fase: er zijn plannen voor

uitbreiding/verlenging van het aantal sporen i.v.m. de komende intercityverbinding met Düsseldorf en evt. Brussel/Antwerpen. In 2020 komt de nieuwe naam 'Eindhoven Centraal' op de gevel te staan.

Wandelaars met een OV-chipkaart lopen door de stationstunnel naar de noordzijde. Degenen zonder zo'n kaart lopen via de Vestdijktunnel naar de noordelijke uitgang van het station.

11 NOORDZIJDE VAN HET STATION

Foto EiB 24900: Het gloednieuwe eerste busstation in 1970.

Sinds de bouw van het eerste busstation is er veel veranderd aan de 'Woenselse kant' van het station. Inmiddels is de volgende ronde in dit constante veranderingsproces begonnen: het Rabokantoor (aan de overkant van de Fellenoord) is in 2018 deels gesloopt en deels gestript. De bank zelf is kleiner gaan wonen en heeft de Belastingdienst als buurman gekregen. Er bestaan allerlei vervolgplannen. De kern van de vernieuwing is hier de versmalling van de Fellenoord, zodat er een betere verbinding kan komen tussen het centrum en Woensel. De weg moet zijn functie voor het doorgaande verkeer verliezen en het karakter krijgen van een groene boulevard met links en rechts ruimte voor hoogbouw. Er ligt een definitief besluit over de sloop van het Beursgebouw.

Foto EiB 53396 (): Nieuwbouw Rabobank aan de Fellenoord.*

Ook het relatief recente gebouwencomplex Vierlanden aan de noordkant van de Fellenoord zal verdwijnen. Op deze plaats komt een woontoren met 250 woningen en commerciële ruimtes.

We lopen schuin rechts over het Kennedyplein met de Kennedytoren aan de rechterhand. Let op: verderop twee oversteekplaatsen! Bij de Prof. dr. Dorgelolaan: rechts het trottoir volgen (niet oversteken), achter langs de voormalige telefooncentrale, over de brug over de Dommel. Rechtsaf bij fietspad/trottoir, onder bij de Dommel linksaf, naar het Dommeltunneltje.

12 THE DUTCH MOUNTAINS

Foto EiB 53400 (): Het Kennedyplein.*

De Kennedytoren maakt deel uit van het Kennedy Business Centrum. De toren is voltooid in 2003, telt 21 verdiepingen en is 83 meter hoog. Nog hoger zou even verderop gebouwd moeten gaan worden, aan de Prof. dr. Dorgelolaan, na de brug over de Dommel. Hier is een gebouw gepland met een bijzondere vormgeving en met een deels houten constructie: 'The Dutch Mountains' wil zijn twee torens van 110 en 150 meter hoog gaan planten aan de Dommel, tussen het spoor en de Prof. dr. Dorgelolaan. Een belangrijk element in dit plan is een groot congrescentrum. Maar in 2021 besluit de gemeente dat het congrescentrum onderdeel wordt van het Van der Valkhotel aan de zuidrand van de stad. Het is daardoor nog niet zeker dat 'The Dutch Mountains' aan de Prof. dr. Dorgelolaan gebouwd gaat worden.

Afbeelding van de 'Dutch Mountains'. Bron: www.thedutchmountains.nl

Voordat we het Dommeltunneltje inlopen zien we aan de overkant van de Dommel het oude KPN-gebouw. Deze voormalige telefooncentrale wordt omgebouwd tot een onderkomen voor ateliers, kleine bedrijven en horeca. Het moet "een levendig cultureel-maatschappelijk centrum" worden.

Door het Dommeltunneltje lopen we naar de zuidzijde van het spoor.

Foto EiB 26075: Aanleg van het Dommeltunneltje in 1965.

In het tunneltje kunnen we even glimlachen bij het zien van 'The Silly Walk' van de Engelse acteur John Cleese, die zelf aanwezig was bij de opening van dit kunstwerk.

Foto EiB 53395 (): 'The Silly Walk' in het Dommeltunneltje.*

Uit het tunneltje komend zien we meteen rechts aan de overzijde van de Dommel vooral veel parkeerterrein. Dat moet binnenkort veranderen. Hier moet 'Edge Eindhoven' gaan verrijzen: een mix van kantoren en woningen. Edge heeft al grote kantoorgebouwen in Amsterdam en Rotterdam en wil nu ook in Eindhoven gaan bouwen aan "het gezondste kantoorgebouw ter wereld". Het was de bedoeling te starten in 2021, maar in dat jaar wordt een bever gespot in de Dommel. Na onderzoek wordt duidelijk: de bever gaat de Edge niet tegenhouden.

Afbeelding van het kantorencomplex 'Edge'.

Bron: <https://edge.tech/developments/edge-eindhoven>

Vanuit het Dommeltunneltje de Stationsweg oversteken en dan rechts: over de brug over de Dommel, in de richting van de Effenaar. Aan de linkerhand zien we een aangelegde natuurtuin.

Het oversteken van de Stationsweg gaat nu nog vrij gemakkelijk, maar dat zou vanaf 2024 kunnen veranderen als de weg op dit punt wordt aangepast ten behoeve van een vlotte doorstroming van het bouwverkeer. Want het gaat druk worden wanneer de bouw van Lichthoven (bij The Social Hub) en Edge (aan de kant van het Dommeltunneltje) gaat beginnen.

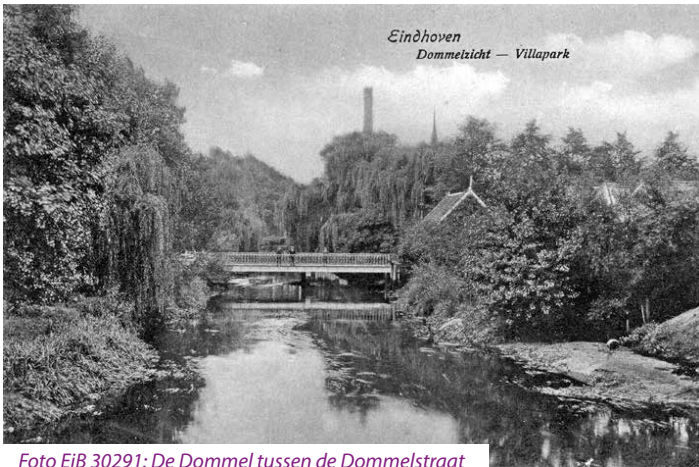

Foto EIB 30291: De Dommel tussen de Dommelstraat en de Stationsweg (1917).

Foto EiB 53393 (): De natuurtuin bij de Effenaar.*

Aan de voet van de Effenaar ligt een natte natuurtuin. Dit is een van de plekken aan de Dommel waar de resultaten zichtbaar zijn van het gemeentelijke beleid (sinds 2001) om de rivier iets van haar natuurlijke karakter terug te geven. Even verderop bij de onderdoorgang onder het spoor moet nog het een en ander gedaan worden aan het verhogen van de natuurwaarde ter plekke. Misschien zal dat gebeuren als de bovengronds gebrachte Gender zich op die plek zal samenvoegen met de Dommel. Maar aandacht voor de waterkwaliteit blijft nodig. Waar de Dommel aan de zuidkant de stad instroomt, is al langer geleden een groot bezinkingsbassin aangelegd. Daar zakt veel vervuiling naar de bodem. In 2020 vindt er een grondige schoonmaakbeurt plaats: het

vervuilde slib is afgegraven en afgevoerd. Zo stroomt er schoon Dommelwater door de stad.

We lopen een stukje verder met de natuurtuin aan de linkerhand, bij het hek van de Effenaar schuin links een beetje aflopend, tot aan het plankier voor het gebouw van de Effenaar.

15 DE EFFENAAR

Popcentrum 'de Effenaar' was ooit gevestigd in de oude linnenfabriek Van den Briel & Verster die tot 2002 op deze plek stond. Een 'effenaar' is de naam van een machine die in de textielindustrie gebruikt werd. De linnenfabriek valt onder de sloophamer, met uitzondering van de muur aan de Dommelstraat, die herinnert aan de glorieuze tijden van deze fabriek.

Scan deze QR-code voor een korte film over het begin van De Effenaar:

Het ontwerp voor de nieuwbouw van de Effenaar krijgt een enthousiaste ontvangst, maar de gemeente stopt in 2002 alle voorbereidingen vanwege noodzakelijke bezuinigingen. Na de nodige vertraging kan de Effenaar in 2006 haar deuren openen. In zijn laatste bijdrage als architectuurcriticus noemt Manders het in het Eindhovens Dagblad een "no-nonsense gebouw, ruig, vernieuwend, passend in de Eindhovense traditie van industriële

Foto EiB 1468: De fabriek van Van den Briel & Verster als concertzaal De Effenaar (1990).

architectuur". Al snel blijkt dat sluitende exploitatie niet mogelijk is. In 2007 is een gemeentelijke subsidie nodig van bijna een half miljoen.

In 2021/2022 is de poptempel grondig verbouwd. Die voldeed na 16 jaar niet meer aan de eisen van deze tijd. De entree van het restaurant (nu nog aan de Dommelstraat) is verplaatst naar de kant van de natuurtuin en uitgebreid met een terras. Later volgt de bouw van een nieuwe hoofdingang aan de kant van de Stationsweg. Deze verbouwing staat los van de gedachte om te fuseren met het Muziekgebouw. Maar dat plan is iets voor de verdere toekomst, als het er al ooit van zal komen. Want allebei de

Foto EiB 53394 (): De trap aan het gebouw van de Effenaar.*

muziektempels verkeren in financieel zwaar weer. Biedt een fusie dan soelaas?

We lopen vanuit de natuurtuin via een van de openingen in de oude muur van de linnenfabriek naar de Dommelstraat en daar naar links richting de Parklaan. Eerst langs de oude muur, dan langs het 'Kunst en Cultuur huisje'. Bij de brug over de Dommel de straat oversteken. Aan de overkant verder richting de Parklaan. Op de hoek van de Parklaan en de Nachtegaallaan zien we aan de andere kant van de Nachtegaallaan het verpleeghuis Dommelhoef.

Foto EIB 51459: Toen Dommelhof nog Diaconessenhuis was.

Het huidige verpleeghuis Dommelhof was oorspronkelijk een villa gebouwd in opdracht van Jean Brüning, die oprichter was van de N.V. Houtindustrie Picus v/h J. Brüning & Zn aan de Tongelresestraat. Deze villa (bouwjaar 1907) kreeg de naam Elsheim, vernoemd naar diens vrouw, Else von der Nahmer. Na het overlijden van Brüning werd de villa in 1940 gekocht door de 'Vereniging voor Protestant-Christelijke Ziekenverpleging te Eindhoven'. Dat was mogelijk door financiële hulp van Anton Philips. Het gebouw krijgt op dat moment de naam Diaconessenziekenhuis. Dat is zo gebleven tot 1966. In dat jaar verhuist het ziekenhuis naar een ruim opgezet nieuwbouwcomplex aan de Theodor Fliednerstraat in Woensel.

Foto EiB 53402 (): Detail van de gevel van Dommelhof.*

Het oude Diaconessenziekenhuis wordt ingericht als verpleeghuis met de naam 'Dommelhof'. Tussen 1996 en nu zijn grote delen van het complex gerenoveerd. De oorspronkelijke villa is nu een beschermd monument. Het is onderdeel van de Archipel Zorggroep.

We lopen de Nachtegaallaan in tot aan de derde zijstaat links: de Gasfabriek. We lopen deze straat in, het voormalig NRE-terrein op.

17 HET VOORMALIG NRE-TERREIN

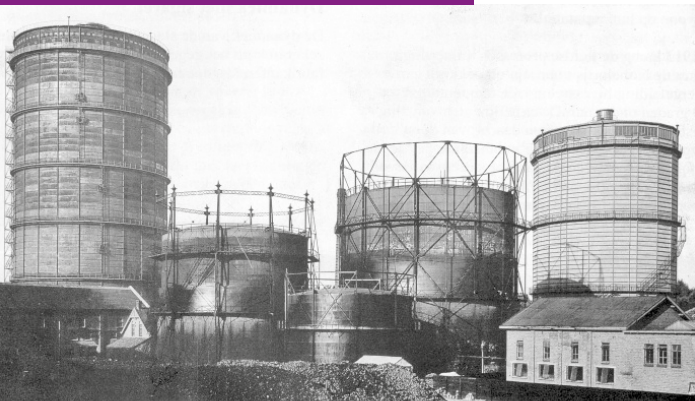

Foto EiB 37011: De vroegere gashouders, rond 1935.

We lopen hier over het oude NRE-terrein. Dit stukje Eindhoven is tussen 2000 en 2020 op een unieke manier herontwikkeld. Het begint in 2004 wanneer de NRE (= Nutsbedrijven Regio Eindhoven) besluit dit bedrijfsterrein te gaan verlaten. Hier werd al in 1858 gas en elektriciteit geproduceerd. De meeste gebouwen zijn dus behoorlijk oud en werden op het laatst vooral gebruikt voor opslag en als parkeergarage voor de onderhoudsvoertuigen. Wat zijn hier de mogelijkheden voor herontwikkeling? Ook hier bepaalt de economische situatie de uitvoering van de plannen.

Scan deze QR-code voor een korte film over de herontwikkeling van het NRE-terrein:

Pas in 2012 komt er beweging in de zaak. De gemeente gaat op zoek naar mensen die plannen hebben voor een of meer van de gebouwen. Het klinkt uitdagend: "Een onontgonnen gebied voor pioniers met passie!". Drie ondernemers melden zich. Zij willen het grootste gebouw 'de kathedraal' omtoveren in een jazzpodium annex grand café: 'The Fifth'. Niet alleen zij maar ook andere pioniers worden echter geconfronteerd met de weerbarstige

Foto EiB 53401 (): Nieuwbouw op het voormalige NRE-terrein.*

werkelijkheid: het is immers geen onontgonnen gebied, maar een plek waar tientallen jaren allerlei industriële activiteiten hun sporen nagelaten hebben, vooral in de grond. Wie betaalt de

complete sanering? Toch is deze vorm van herontwikkeling uniek: er komt geen projectontwikkelaar aan te pas. Alle plannen komen van allerlei individuen die alleen of in samenwerking met elkaar bijzondere ideeën hebben. Zo ook de groep die het gebouw aan de Nachtegaallaan, de oude toonzaal van de NRE, wil ombouwen tot appartementen. In 2017 kan de verbouwing van start. Zo krijgt langzaam maar zeker ieder gebouw een nieuwe functie. Om te vieren dat het laatste contract getekend is biedt de gemeente een symbolisch cadeau aan aan alle gebruikers: het letterkunstwerk 'NRE', dat een plaats krijgt op het middenterrein. Ook de drie cirkels van donkere stenen op de grond, verwijzend naar de plek waar de drie gashouders stonden, houden de herinnering aan de oude functie van dit gebied in leven.

Foto EiB 37228: In het blauwe deel van dit gebouw is Eindhoven in Beeld gevestigd.

Op het voormalige NRE-terrein bevindt zich ook het Erfgoedhuis, de thuisbasis van de Stichting Eindhoven in Beeld met een steeds wisselende tentoonstelling, een bibliotheek en de werkplekken van de vele vrijwilligers. Wie een kijkje wil komen nemen is van harte welkom op werkdagen tussen 11.00 en 16.00 uur. Het EiB zit in het blauwe gebouw, bij binnenkomst op het terrein aan de rechterhand. Als de voordeur niet open is: even aanbellen, doorlopen tot achter in de gang en daar via de trap naar de eerste verdieping.

We lopen het NRE-terrein weer af, terug naar de Nachtegaallaan en daar links en vervolgens rechts over de Dommelbrug de Kanaalstraat in.

18 DOMUSDELA

Foto EiB 726: Rechts de kapel, in het midden het schoolgebouw van het Augustinianum.

Na de brug over de Dommel zien we eerst de voormalige kapel van het Gymnasium Augustinianum. En daarna een deel van de gebouwen waar die school tot 1959 gevestigd was. Ten slotte zien we de voormalige Paterskerk. Het gehele complex, samen met het klooster, droeg de naam Mariënhage. De paters Augustijnen, allemaal op leeftijd, besluiten in 2004 dat zij niet langer de diensten in hun kerk kunnen uitvoeren. Zij dragen de kerk over aan het bestuur van de Catharinakerk, maar blijven in hun klooster wonen. Het oude schoolgebouw ontvangt tijdelijke gebruikers. In 2009 wordt duidelijk dat reparatie en onderhoud van de kerk urgent en duur is. Zowel de paters als de gemeente (eigenaar van de schoolgebouwen) zoeken naar nieuwe bestemmingen: ouderenzorg? congrescentrum?

Er komt geen oplossing totdat in 2014 de DELA zich meldt met een plan

Scan deze QR-code voor een korte film over de herontwikkeling van DOMUSDELA:

voor de kerk (ceremonieruimte) en de schoolgebouwen (congrescentrum en hotel). Tegelijkertijd besluiten de paters om hun klooster te verlaten. Zo eindigt de aanwezigheid van de Augustijnen, die hier in 1891 kwamen om er hun kerk en hun school te bouwen.

Foto EiB 53399 (): Detail van de muur van het vroegere schoolgebouw.*

We lopen de Kanaalstraat door tot aan de voorgevel van de Paterskerk. Vandaar verder om de voorkant van de kerk heen en aan de linkerkant van het gebouw naar een van de ingangen van DOMUSDELA. Voor ons zien we de restanten van een oude kloostermuur.

19 DE OUDE MUUR EN DE KNOOP

Die muur is echter minder oud dan het lijkt. De bekendste Eindhovense Augustijn, pater Leopold Verhagen, heeft de grotendeels verdwenen oorspronkelijke muur, zo gaat het verhaal, rond 1960 weer laten opmettelen door een groep LTS-leerlingen die een stageplek zochten.

Foto EIB 15435: De oude muur van Mariënhage, die misschien toch niet zo oud is.

De grootste ingreep van de DELA-verbouwing betreft 'De Knoop': de verbindingsruimte met veel glas tussen de kerk en de overige gebouwen. De DELA beschrijft deze aanvulling als "een luisterrijke transparantie", anderen vinden het contrast tussen oud en nieuw wel heel erg groot.

Foto EiB 53405 (): Maarten Baas: 'lets hogers.'*

Ooit stond er boven de deur van de kerk: Domus Dei = het huis van God. Nu heet het complex DOMUSDELA. Neemt de DELA de plaats in van God? In 2020 wordt links van de kerk een nieuw kunstwerk geplaatst van de hand van Maarten Baas. De titel 'lets Hogers' verwijst naar het spirituele karakter van deze oude plek, maar is tegelijkertijd ook lichtvoetig.

We lopen terug naar het voorplein van de kerk en vandaar verder in de richting van de Vestdijk.

Foto EiB 2004: Het hotel Cocagne in 1962.

Het hotel op de hoek van de Tramstraat en de Vestdijk heeft in de loop van de tijd verschillende namen gedragen: Cocagne, Dorint, Sofitel, Pullman. Bij de opening in 1962 hoorde het bij de meest luxe hotels van Europa. Na 40 jaar, in 2002, is een grote verbouwing/uitbreiding noodzakelijk: het IAK-gebouw aan de Tramstraat wordt toegevoegd aan het hotel. Tien jaar later, bij het vijftigjarig bestaan, volgt een nieuwe opknapbeurt. In 2020 is het hotel een van de “focusgebieden”: plekken in de binnenstad waar groot-schalige hoogbouw zou passen. Het hotel wil wel ...

Foto EiB 53407 (): Het oude Cocagne draagt nu de naam 'Pullman'.*

Bij het hotel steken we de Vestdijk over en lopen door de Ten Hagestraat terug naar de Catharinakerk. Daar eindigt deze wandeling.

Vanaf het Catharinaplein kunnen nog vier andere wandelingen gemaakt worden door andere delen van het centrum van Eindhoven.

*Het is ook mogelijk om rondgeleid te worden door een gids.
U kunt zich dan individueel of als groep aanmelden op:
rondleidingen@eindhoveninbeeld.com*

*De wandeling start om 11.00 uur vanaf het voorplein van de
Catharinakerk en duurt ongeveer één uur.*

*Aan de wandelingen kunnen maximaal 10 personen
deelnemen. De kosten bedragen € 5,- per deelnemer.*

*Kijk voor de routes, data en tijden op:
[www.eindhoveninbeeld-expo.nl/
stadswandeling/](http://www.eindhoveninbeeld-expo.nl/stadswandeling/)*

Naast deze wandelingen heeft Eindhoven in Beeld ook een ander project georganiseerd: "De Parels van Eindhoven".

Voor meer informatie hierover ga naar parels040.nl

COLOFON

Dit boekje is een uitgave van Eindhoven in Beeld ©

Met dank aan:

Gemeente Eindhoven (drukwerk)

Studio 040 (filmmateriaal)

Betrokken vrijwilligers van Eindhoven in Beeld:

Rob van Brunschot (teksten)

Hetty de Groot (alle foto's met (*))

Hans Michels (taalcorrectie)

John Muermans (film/video)

Marjolein Versfeld (ontwerp boekjes)

Stichting Eindhoven in Beeld

Gasfabriek 4

5613 CP Eindhoven

tel.: (040) 2116072

info@eindhoveninbeeld.com

www.eindhoveninbeeld.com

